

Kako smo od "reci ne" stigli do "nauči me"- razvoj i utjecaj smanjenja štete u noćnom životu

Golub, Jana

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:679317>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

**Kako smo od „reci ne“ stigli do „nauči me“- razvoj i utjecaj
smanjenja štete u noćnom životu**

- Završni rad-

Jana Golub

Rijeka, akademska godina 2023./24.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA KULTUROLOGIJU

Jana Golub

JMBAG: 0009091955

**Kako smo od „reci ne“ stigli do „nauči me“- razvoj i utjecaj smanjenja štete
u noćnom životu**

- Završni rad -

Sveučilišni prijediplomski studij kulturologije

Mentorica: prof. dr. sc. Iva Žurić Jakovina

Rijeka, 27.6.2024.

IZJAVA O AUTORSTVU ZAVRŠNOG RADA

Ovime potvrđujem da sam osobno napisao/la rad pod naslovom: *Kako smo od „reci ne“ stigli do „nauči me“ - razvoj i utjecaj smanjenja štete u noćnom životu* te da sam njegov autor/ica.

Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežnim izvorima, literaturi i drugom) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedene u popisu literature.

Ime i prezime studenta/ice: Jana Golub

Datum:

Vlastoručni potpis: _____

Sadržaj

Uvod.....	1
Smanjenje štete.....	2
Razvoj smanjenja štete	4
Principi smanjenja štete.....	5
Ciljevi smanjenja štete	6
Kritika smanjenja štete.....	7
Lokalni kontekst smanjenja štete.....	8
Noćni život i ostala rekreacijska okruženja	10
Smanjenje štete u noćnom životu.....	11
Outreach/ terenski rad.....	12
<i>Drug checking</i> - ispitivanje sastava tvari.....	13
Edukacija organizatora i radnika u noćnom životu.....	14
Testiranje na spolno prenosive bolesti.....	14
Zaključak	16
Literatura i izvori	17
Sažetak i ključne riječi	18
Summary and keywords	19

Uvod

Ovaj rad nastoji čitatelju približiti koncept smanjenja štete u noćnom životu, s naglaskom na mlađu populaciju. Pisan je iz sociološke perspektive, točnije iz perspektive sociologije zdravstva ili zdravstvene sociologije koju Ruderman (1981:927) definira kao „proučavanje zdravstvene skrbi- kako je institucionalizirana u društvu, te zdravlja, odnosno bolesti, i njezinog odnosa prema društvenim čimbenicima.”(Ruderman 1981:927, iz Weiss, Copeltone,2020:1). Pod smanjenjem štete misli se na štetu uzrokovanu bilo kakvim doticajem s psihoaktivnim supstancama, na štetu povezanu sa seksualnim aktivnostima te na rizična ponašanja koja su na bilo koji način povezana s noćnim životom. Metodologija korištena za pisanje ovog rada jest istraživanje arhiva, iščitavanje literature te korištenje rezultata istraživanja *Mladi za mlade da zajedno rade*¹ čiji je ishod priručnik koji će ujedno biti korišten kao literatura.

Osobno, kao studentica kulturalnih studija, aktivna sam i uključena u mnoge aktivnosti koje se direktno i indirektno mogu povezati s noćnim ili rekreacijskim okruženjima kao što su na primjer različita formalna/ neformalna druženja, koncerti, izložbe, predstave ili slični sadržaji koji se mogu pronaći na današnjoj kulturnoj sceni. S tim u vidu, zaintrigiralo me koliko je u našem dijelu Europe opće prihvaćeno prisustvo psihoaktivnih sredstava kao što su, između ostalog, alkohol ili nikotin. Početna motivacija za pisanje znanstvenog rada na ovu tematiku jest želja za širim socijalnim prihvaćanjem koje je u ovoj domeni često diskutabilno- glavni cilj je približavanje tematike čitateljima i čitateljicama uz poticaj na destigmatizaciju tema povezanih sa psihoaktivnim supstancama, praksama seksualnog ponašanja te sa noćnim životom općenito.

Drugi poticaj u odabiru ove teme je želja za sigurnijim društvom i okolinom. Uočavanjem i definiranjem potencijalnih rizika i prijetnji (u kontekstu noćnog života) oni ulaze u kolektivni diskurs i postaju jednostavniji za raspravljati unutar javnog mnijenja, a posljedično i za spriječiti. To se također manifestira u trećem cilju ovog znanstvenog rada; a to je generalno informiranje javnosti o ovakvim (tabuiziranim) temama na način da se, za početak, o njima priča, a ne da ih se izbjegava. Također valja napomenuti kako proučavanje smanjenja štete u

¹ Vlatko Dekov, Andrej Rupnik, Nina Šašić. Mladi za mlade da zajedno rade: Procjena potreba kada je riječ o mladima u riziku, smanjenju štete i javnim politikama u Hrvatskoj, Sjevernoj Makedoniji i Srbiji. Regionalno izvješće o istraživanju. Beograd, Srbija: NVO Re Generacija, 2023.

noćnom životu može doprinijeti i razumijevanju širih društvenih fenomena i pomoći u razvoju učinkovitih politika, planova i postupaka vezanih uz redukciju zlouporabe opojnih sredstava, ali i drugih (ne nužno povezanih) rizičnih aktivnosti. Konačno, kroz ovaj rad nastoji se dati pregled činjenica i postupaka, temeljenih na literaturi i istraživanjima, koji mogu demotivirati širu javnost da depersonalizira osobe koje koriste psihoaktivne supstance ili sudjeluju u bilo kakvom vidu ponašanja koje je smatrano rizičnim.

Smanjenje štete

Smanjenje štete ili *harm reduction* predstavlja sve aktivnosti koje su povezane s redukcijom rizika i negativnih posljedica uzrokovanim neodgovornim korištenjem PAS ili neadekvatnim seksualnim ponašanjem. Takvi programi značajni su u okviru svakodnevice, ali poseban značaj ostvaruju u okviru noćnog života- pogotovo kod mladih. „Usluge smanjenja štete igraju ključnu ulogu u povećanju sigurnosti noćnog života. Njihova je svrha smanjiti rizike povezane s noćnim životom, uključujući korištenje psihoaktivnih tvari, nesigurno seksualno ponašanje te nasilje, sukobe ili neugodna iskustva.“ (Dekov, Rupnik, Šašić, 2023:47) Dakle, iako jesu u fokusu, supstance i seksualno ponašanje nisu jedini čimbenici koje smanjenje štete podrazumijeva regulirati. Tu također spadaju opće sigurnosne mjere kao što su na primjer poznavanje plana evakuacije u noćnom klubu ili rješavanje problema komunikacijom umjesto nasiljem.

Takav program značajan je zato što daje novu perspektivu u rješavanju problema ovisnosti, ali i (re)integraciju ciljane društvene skupine u zajednicu. U domeni smanjenja štete, čest izraz je 'Ništa o nama bez nas'. Ovaj izraz se često koristi pri zagovaranju za promjene (pogotovo u javnim politikama), a naglašava važnost inkluzije članova ciljane zajednice u kreiranju planova djelovanja, strategija i aktivnosti koje se direktno njih dotiču. Za to su posebno bitne organizacije civilnog sektora koje zastupaju stavove građana te primarno za cilj imaju rješavanje problema na način od kojeg će i 'običan čovjek' imati benefite.

Smanjenje štete se pogrešno shvaća kao neka vrsta protivljenja programima prevencije koji su osnivani na apstinenciji. Ono to zapravo nije, već predstavlja inovativniji pristup osnovan na

analizi aktualnih problema te nastoji pružati nove strategije koje su usmjerene na boljitak prevencije, ali i već postojeane zajednice koja je uključena u dijapazon rizičnih ponašanja.

Gordon (1987) predlaže klasifikaciju vrsta prevencije bolesti i dijeli ih na tri razine; kao primarne - prakticirane prije biološkog početka bolesti. Sekundarne koje su prakticirane nakon što se bolest može prepoznati, ali prije nego što je uzrokovala patnju i invaliditet; i tercijarne, prakticirane nakon što su patnja ili invaliditet već doživljeni, kako bi se spriječilo daljnje pogoršanje. (Gordon, 1987:107) Iako u kontekstu smanjenja štete ne govorimo o ovisnosti ili sličnim stanjima kao o bolesti, ova klasifikacija primjenjiva je na ovaj slučaj. „ Ova kategorizacija osnovana je na općoj ranjivosti ljudi kojima se obraća — poznat nivo podložnosti razvijanju problema s upotrebom supstanci je to što pravi razliku između kategorija, prije nego u kojoj mjeri ili prije nego li ljudi zapravo koriste supstance.“ (Kurcović i sur. 2022:38) U vidu *harm reductiona*, ta klasifikacija prevencije dijeli se na univerzalnu , selektivnu i indikativnu. Dakle, univerzalna prevencija ona je najopćenitija, nastoji se provoditi prije pojave samog problema. Primjer toga su kampanje koje se generalno zalažu za prevenciju štete, bez nekih točno usmjerenih radnji na pojedine članove ili zajednice, kao što su kampanje Ministarstva zdravstva ili Ministarstva unutarnjih poslova koje najčešće pozivaju na apstinenciju ili suzdržavanje. Nadalje, selektivna prevencija je ona koja je u noćnom životu najviše obuhvaćena- ona je namijenjena svima koji su u povećanom riziku od štete, ali još nisu doživjeli negativne posljedice. Primjer selektivne prevencije upravo je to smanjenje štete među mladima pomoću primjerice programa testiranja na spolno prenosive bolesti i slično. Indikativna prevencija stoga, temelji se na indikaciji problema koji su se već razvili, ali na nastojanju da se oni ne razvijaju dalje, već da se svedu na minimum. Primjer takve prevencije u okviru smanjenja štete jest zamjena igala u *drop-in* centrima koja će se spominjati u sljedećem odjeljku.

Razvoj smanjenja štete

Okidač za sam razvoj *harm reduction*-a bilo je širenje AIDS-a osamdesetih godina prošlog stoljeća; „Smanjenje štete dobilo je poticaj tijekom prošlog desetljeća zbog širenja AIDS-a: Konzumacija droga jedno je od rizičnih ponašanja koje se najčešće povezuje s virusom ljudske imunodeficijencije“ (Riley, O' Hare, 2000:2)² S obzirom na to da se takav virus prenosi putem krvi ili nezaštićenim spolnim odnosima, bilo je nužno reagirati na nagli skok u broju zaraženih istim. Dakle, u rizičnu skupinu nisu spadali samo korisnici narkotika, već i njihovi seksualni partneri, a posljedično i njihova (buduća) djeca. Kako Riley i O' Hare navode, programi smanjenja štete primarno su se počeli sprovoditi u Nizozemskoj, Velikoj Britaniji te u Sjedinjenim Američkim Državama zbog nagle epidemije korištenja droga. U početku, neke od metoda takve politike bile su; 'zamjena igala' što znači da su korisnicima bili dostupni *drop-in* centri u kojima su mogli besplatno dobiti sterilne igle i šprice, a iskorištene bi se sigurno sanirale. To smanjuje rizik zato što se pribor za injektiranje ne dijeli te se smanjuje mogućnost zaraze. U tom procesu pripomogla je i policija koja je prihvatila suradnju na način da nisu provodili istrage nad korisnicima takvih centara.

Ovdje vidimo da potreba za razvojem smanjenja štete dolazi iz manjka efikasnih programa usmjerenih na određeni dio populacije koji se našao ili će se tek pronaći u povećanom riziku tj. prema kojima bi se trebala vršiti selektivna prevencija. Šira društvena implikacija toga jest generalno pružanje osjećaja sigurnosti svima, a ne samo članovima specifičnih zajednica.

Zamjena igala doprinijela je smanjenju broja iskorištenih igala na javnim površinama, što posljedično smanjuje količinu infektivnog otpada i potencijalnih daljnjih zaraza- manja je mogućnost da se, na primjer, dijete ubode na takvu iglu ako je nema u parku ili na dječjem igralištu. Pored toga, logično je za zaključiti kako otvaranje i širenje *drop-in* centara pridonosi i ekonomiji javnog zdravstva tako da se zbog smanjenja dijeljenja opreme za injektiranje smanjuju i troškovi liječenja- zato što dolazi do manje zaraza i potreba za intervencijama.

² Iz James A. Inciardi, Lana D. Harrison. Harm Reduction: National and International Perspectives, SAGE Publications, Inc., 2000

Principi smanjenja štete

Kad govorimo o smanjenju štete, bitno je utvrditi konkretne principe i aktivnosti koji se sprovode u domeni istog. Ti principi odnose se na vrijednosti i pristupe koji se prakticiraju u ovom području, a ne zahtijevaju nužno apsolutnu apstinenciju (zato što se u obzir uzima dublji kontekst i analiza konkretnih situacija). Nacionalna koalicija za smanjenje štete³ navela je fundamentalne principe kojih se treba držati kroz cijeli proces smanjivanja štete; prvi jest prihvaćanje činjenice da je upotreba psihoaktivnih supstanci dio našeg svijeta i nastojanje da se njihovi štetni učinci smanjuju, a ne da se ignoriraju. Drugi princip podrazumijeva shvaćanje upotrebe droga kao kompleksnog problema te shvaća da su određeni načini uporabe droga sigurniji/ nesigurniji od drugih. Nadalje, nužno je prepoznavanje činjenice da društvene nejednakosti kao što su siromaštvo, diskriminacija na temelju roda, rase ili klase te društvena izolacija, utječu na ranjivost ljudi i njihovu sposobnost da se učinkovito nose sa štetom povezanom s drogama. Konačno, bitno je da se ni pod koju cijenu ne umanjuje stvarna šteta i potencijalne opasnosti koje dolaze s korištenjem opojnih sredstava. (Principi smanjenja štete (2020). New York, NY; National Harm Reduction Coalition). Dakle, svakako je bitna evidencija podržane prakse tj. da se ovi principi temelje na dokazima, da se evaluacija radi sukladno sa aktualnim trendovima koji su relevantni za vremenski i lokalni kontekst.

U istraživanju *Principi smanjenja štete u zdravstvenom okruženju* (2017), autori zaključuju da, iako je smanjenje štete obično konceptualizirano kao strategija za ljude koji koriste supstance, stvarnost je da pacijenti s dijagnozama poput pretilosti također imaju kronične probleme i mogu imati koristi od pristupa smanjenja štete. (Hawk, Coulter, Egan, Fisk, Reuel Friedman, Tula, Kinsky. 2017:7) Naravno, ovdje se neće implementirati skroz jednak pristup kao kod korištenja droga, ali to ne umanjuje vrijednost načela i principa koji vrijede za bilo koji pristup smanjenja štete- poštovanje, pristup bez osuđivanja i želja za promjenom na bolje. Stoga, bitno je imati u vidu da je smanjenje štete u noćnom životu samo jedna od potkategorija ovih praksi.

Na osnovu ranije navedenih principa, jasno je da je pristup smanjenja štete baziran na konceptima ljudskih prava i dostojanstva, uzimajući u obzir i intersekcionalnost i mehanizme višestruke diskriminacije. U tom smislu, osnovno obilježje pristupa smanjenja štete jest izostanak inzistiranja na potpunoj apstinenciji i apsolutnom suzdržavanju od određenih

³ National harm reduction coalition- <https://harmreduction.org/about-us/principles-of-harm-reduction/>

obrazaca ponašanja- za razliku od toga, ovaj pristup otvara prostor za čitav raspon programa koji spadaju u sferu selektivne i/ili induktivne prevencije, a koji su često upravo zahvaljujući ovoj prirodi 'niskog praga tolerancije' sposobni odgovoriti na potrebe zajednica koje nisu obuhvaćene programima primarne prevencije.

Ciljevi smanjenja štete

Svaki program ili institucija koja svoje aktivnosti nastoji provoditi u društvu mora imati zacrtane ciljeve kojima teži. Prema *Priručniku za omladinske i vršnjačke radnike*⁴, ovo su neki koje bi trebalo imati na umu kad govorimo o smanjenju štete po pitanju PAS; minimalizacija negativnih zdravstvenih i društvenih posljedica povezanih s upotrebom opojnih sredstava kod ljudi koji ih ne žele ili ne mogu prestati koristiti. Dakle, potrebno je smanjiti stigmatu povezanu uz ovu tematiku te nastojati tražiti adekvatne načine na koje se takvim korisnicima može pomoći.

Drugi cilj jest poboljšanje zdravlja ljudi koji koriste droge tako da se prema njima odnosi sa dostojanstvom i poštovanjem; zato što se jasnom i uljudnom komunikacijom, pogotovo kad je riječ o tabuiziranim temama, može postići učinkovitije rješenje.

Nadalje, još jedan od ciljeva ovakvih programa jest postojanje širokog izbora alternativnih pristupa (programi prevencije, njege i liječenja zasnovani na dokazima) koji nastoje spriječiti ili prekinuti upotrebu PAS kako bi se mogla donijeti specifična odluka o pojedinačnim potrebama zato što mnogim ljudima koji koriste droge (uključujući i mlade ljude koji ih povremeno koriste) nije potrebno liječenje. Uz to se podrazumijeva reevaluacija i razmatranje represivnih i neučinkovitih zakona i politika povezanih uz supstance.

⁴ E. Kurcevič, I. Jeziorska, I. Molnar, I. Gabor Takacs, K. Smukowska, P. Sarosi, R. Karczewska Manual for youth and peer workers: how to communicate with young people about drugs. Vilnius, Lithuania; Eurasian Harm Reduction Association (EHRA), 2022.

Jedan od zadnjih spomenutih ciljeva, ali nimalo manje važan jest pružanje osjećaja sigurnosti i pripadnosti pojedincima i zajednicama povezanih sa upotrebom droga. (Kurcevič, Jeziorska, Molnar, Gabor Takacs, Smukowska, Sarosi, Karczewska. 2022:29)

Ovi ciljevi usmjereni su na pojedince, ali i na širu zajednicu koja je u direktnom ili indirektnom doticaju sa praksama koje rezultiraju potencijalnim rizikom. S tim u vidu, važno je da su ciljevi jasni, ali i da su javno izneseni kako bi se ljude na vrijeme informiralo o rizičnim ponašanjima te da ih se potiče da u svakom danom trenutku minimiziraju rizike da ne bi došlo do negativnih posljedica. Implementacijom ovakvih programa,

Kritika smanjenja štete

Uz dokaze i činjenice koje idu u korist harm reductiona, mogu mu se naći i naizgledne mane. Ako se ovaj koncept ne istražuje ili shvaća u samom svom temelju, moglo bi ga se protumačiti negativno. Najčešći argument protiv ovakvog pristupa jest taj da bi se omogućavanjem sigurnijeg (, ali još uvijek nesigurnog) korištenja opojnih sredstava, navodilo konzumente da ih i dalje koriste, umjesto da ih se potiče da skroz prestanu s korištenjem; „Na primjer, SAD izbjegava aktivnosti smanjenja štete velikim dijelom zato što se oponenti brinu da bi stvaranje droga sigurnijima moglo potaknuti na brojnije korištenje.“(Caulkins, Feichtinger, Tragler, 2010:315) . Dakle, oni koji odbijaju ovakav pristup prema konzumaciji supstanci, tog su stava zato što smatraju da će inkluzija i pomaganje konzumentima rezultirati još većom upotrebom. Suprotno od toga, isti autori navode kako kritičari smanjenja uporabe PAS tvrde da je teško suzbijati uporabu droga u slobodnom društvu i/ili da naponi za suzbijanje uporabe premješaju istu u štetnije oblike. (Caulkins, Feichtinger, Tragler, 2010:308) To znači da će zagovaranje apstinencije ili drugih restriktivnih politika (koje nisu orijentirane na dobrobit pojedinaca iz zajednice, već na društvo u širem kontekstu) rezultirati istim obrascima ponašanja i djelovanja kao i do sad te neće doći do promjene koja je potrebna za poboljšanje. Druga kritika ove prakse jest manjak definicije tj. stagnacija na razini definiranja problematike što bi moglo rezultirati nejasnoćama vezanim uz provođenje aktivnosti vezanih za smanjenje štete; „Kritičari smanjenja štete tvrdili su da koncept 'štete' nije objektivno definiran, stoga ne daje jaku empirijsku osnovu za provedbu i evaluaciju mjera smanjenja štete., (Rehm i Fischer, 1997; Leshner, 2008; Hall, 2007). U domeni smanjenja štete kojom se bavim u ovom radu, ova kritika

je relativno validna zato što zahtijeva preciznu definiciju spomenute štete kako bi se moglo raditi na relevantnim rješenjima. Iako ne postoji neiscrpan popis, programi smanjenja štete (među mladima i u noćnom životu) imaju vrlo jasno definirane ciljeve i aktivnosti koje su usmjerene na konkretne posljedice učinjene štete kao što su na primjer zlouporaba PAS, nezaštićeni spolni odnosi ili dovođenje sebe ili sebi bliskih ljudi u rizične situacije. U tom smislu, koncept štete jest dosta jasno definiran.

Lokalni kontekst smanjenja štete

„Programi smanjenja štete u Republici Hrvatskoj su započeli s radom 1996. kada je Hrvatski sabor prihvatio "*harm reduction*" djelatnosti kao sastavni dio Nacionalne strategije suzbijanja zlouporabe droga i kada je prvi program smanjenja štete započeo s radom u Splitu pri udruzi Help.“⁵ Prema stranici hrvatskog Ureda za suzbijanje zlouporabe droga, takvi programi kod nas započeli su s naglaskom na intravenske konzumente (što znači da korisnici supstance injektiraju u krvotok), a manja važnost se pridodavala rekreativnim korisnicima i mladima. Takav pristup jest relativno racionalan zato što uz intravensku konzumaciju dolaze veliki rizici, ali nisu zanemarive ni potencijalne opasnosti koje dolaze s bilo kakvom upotrebom PAS.⁶

U dijapazonu *harm reductiona*, adolescenti jesu rizična skupina zbog težnje da pripadaju u kolektiv što je često potkrijepljeno pritiskom od strane vršnjaka ili isprobavanjem novih stvari; „Također se navodi kako mladi vole radi prihvaćenosti u društvo, odnosno zbog utjecaja pritiska vršnjaka, izabrati rizična ponašanja koja će im pomoći da se uklope, što može isto biti veoma problematično ako se uzme u obzir njihovo slabo iskustvo sa supstancama i nedovoljna razina informiranosti.“(Dekov, Rupnik, Šašić,2023:55) Također, adolescenti najčešće nisu u mogućnosti donošenja skroz racionalnih odluka te ne razmišljaju na dugoročne posljedice odnosa rizika i dobitka. Upravo zbog navedenih čimbenika, fokus se nastoji staviti na mlade

⁵ Dostupno na <https://drogeiovisnosti.gov.hr/ovisnosti-i-vezane-teme/podrucja-suzbijanja-ovisnosti/smanjenje-stete/120>

⁶ PAS- psihoaktivne supstance

zato što su uvelike okruženi rizičnim faktorima- imaju veliku dostupnost, ali i upitnu vjerodostojnost informacija koje su im pružene.

Kroz analizu lokalnog konteksta i obrazaca korištenja PAS, vidimo sve veći porast potrebe za smanjenjem štete kojem su ciljana skupina mladi; „Prema rezultatima regionalnog istraživanja Mladi za Mlade da Zajedno Rade: Mladi u riziku⁷, smanjenje štete i procjena potreba javne politike u Hrvatskoj, Sjevernoj Makedoniji i Srbiji, najčešće korištena psihoaktivna tvar u noćnom životu je alkohol, a slijede ga kanabis i razni stimulansi (amfetamin/speed, kokain, MDMA/ ecstasy).“ (Dekov, Rupnik, Šašić, 2023:34). Ovo istraživanje daje nam uvid u kompetencije, prakse i aktivnosti, ali i u nedostatke istih u regionalnom kontekstu (u istraživanju su sudjelovale Hrvatska, Srbija i Sjeverna Makedonija) , a važeće su za trenutno vremensko razdoblje. Prema rezultatima za Hrvatsku, 44,81% ispitanika je upoznato sa programima smanjenja štete, ali samo 17,45% se susrelo s njima u noćnom životu. (Dekov, Rupnik, Šašić, 2023:51) To je dosta malen postotak s obzirom na to da 72,64% ispitanika koristi psihoaktivne supstance i koristilo ih je unutar proteklih dvanaest mjeseci. Na osnovu ovih podataka, može se zaključiti da su programi smanjenja štete nešto što bi svima, a pogotovo mladima, trebalo biti bliskije i dostupnije. Dakle, implementacija programa smanjenja štete među mlade rezultirala bi boljom informiranošću o rizičnim praksama i ponašanjima te posljedično općim smanjenjem negativnih učinaka povezanih s konzumacijom PAS i neodgovornim spolnim ponašanjem.

U Hrvatskoj danas postoji nekoliko udruga koje se bave ovom problematikom. Neke od njih su LET iz Zagreba, Porat iz Zadra te udruga Terra iz Rijeke koja ima poseban ogranak- *Tripsitters* koji se bave smanjenjem štete u noćnom životu (među mladima). Naglasak će se staviti na udrugu Terru tj. na *Tripsitterse* zato što su konceptualno najbliži tematici ovog rada.

U susjednim nam državama također postoje organizacije koje se bave ovom problematikom. U Srbiji je to NGO⁸ ReGeneracija (čiji se priručnici i istraživanja uvelike koriste u ovom radu) te

⁷ Vlatko Dekov, Andrej Rupnik, Nina Šašid. Mladi za mlade da zajedno rade: Procjena potreba kada je riječ o mladima u riziku, smanjenju štete i javnim politikama u Hrvatskoj, Sjevernoj Makedoniji i Srbiji. Regionalno izvješće o istraživanju. Beograd, Srbija: NVO Re Generacija, 2023.

⁸ *Non government organisation*- Nevladina organizacija

slovenska udruga DrogArt koja je u najpovoljnijoj poziciji od svih spomenutih jer u Sloveniji zakonska regulativa dopušta *drug-checking* o kojem će kasnije biti više riječi.

Noćni život i ostala rekreacijska okruženja

Izraz 'noćni život' zapravo se odnosi na aktivnosti koje se najčešće odvijaju tijekom večernjih i ranojutarnjih sati, a podrazumijevaju odlazak u barove, klubove, diskoteke i slična mjesta na kojima se ljudi mogu zabavljati i družiti. Iako je noćno najčešće okruženje za vrstu rekreacije o kojoj govorimo, ne smiju se izostaviti ni festivali, koncerti, i ostala okruženja u kojima su socijalne interakcije postojane jednako kao i potencijalni rizici.

S obzirom na to da se uz ovakva zbivanja vrlo često povezuje i upotreba alkohola i ostalih PAS, Europski centar za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA) navodi da, uz korištenje PAS, čak i u rekreacijskim kontekstima, može doći do zdravstvenih problema poput nesvjestice, slučajnih ozljeda, nezaštićenog spolnog odnosa, oštećenja mozga i ovisnosti te uz njih postoje potencijalni društveni problemi poput agresivnog ponašanja i remećenja javnog reda.⁹ Iako uz ove, postoje značajniji društveni problemi kao što su marginalizacija članova određene zajednice ili neadekvatno postupanje sa istima, važno je osvijestiti kako sama upotreba PAS nije jedini faktor koji povećava potencijalnu štetu jer je koncept rizičnog ponašanja sam po sebi šira pojava od konzumacije opojnih sredstava. (EMCDDA,2012.) Upravo iz tog razloga, kada govorimo o smanjenju štete, govorimo o svim mogućim rizicima u noćnom životu, a ne samo o onima koji dolaze uz korištenje droga. U tu kategoriju spadaju rizik od toplotnog udara, dehidracije, potencijalni konflikti s osobljem ili s drugim posjetiteljima događaja i tome slično.

Praksa *harm reductiona* u noćnim okruženjima je od iznimne važnosti iz razloga da, kao što je prije navedeno, takva okruženja nisu bezazlena. Uz to što su adolescenti i mladi najzastupljenija društvena skupina koja izlazi na takva mjesta, organizatori događaja i vlasnici klubova često ne uzimaju u obzir potencijalne rizike, već su usmjereni na čim veću zaradu. Jedan od takvih primjera jest poticanje subjekata da koriste svoje automobile kako bi došli do mjesta gdje izlaze; „Gotovo svi se voze u klubove, a vlasnici su zadovoljili potražnju izgradnjom golemih

⁹ EMCDDA, Odgovor na upotrebu droga i povezane probleme u rekreacijskim kontekstima, Lisabon: EMCDDA, 2012

parkirališta. Ovo čini vožnju pod utjecajem alkohola posebnim problemom u prometu, koji se nastoji suzbiti nasumičnim alkotestiranjem vozača od strane policije, umjesto da se upravu ugostiteljskih objekata smatra odgovornom za njihove prakse posluživanja.“ (Homel,1988. iz Homel, Clark, 1994:5). Dakle, ako se takvim objektima pridodaje ogroman parking, to označava da se od posjetitelja indirektno očekuje da će doći automobilom kako bi iskoristili parkirno mjesto koje im je namijenjeno. Do potencijalnog problema se dolazi kad se te iste posjetitelje u klubu ili diskoteci suptilno potiče na konzumaciju alkohola, nudeći im kupone za jeftinije piće na ulazu ili pomoću *happy hour*¹⁰ koncepta. Stoga, potencijalni rizik se nalazi u mogućnosti dolaska autom, budući da se u objektu nudi opcija konzumacije alkohola po promotivnoj cijeni. Problem vožnje pod utjecajem opojnih sredstava je zasebna kategorija i mnogo je kompleksniji od tematike kojom se ovaj rad bavi, ali ovakav konzumeristički pristup zasigurno ne doprinosi dobrobiti posjetitelja. Jasno je da se uz objekte takvog kapaciteta (koji mogu primiti otprilike stotinjak i više ljudi) podrazumijevaju i popratne infrastrukture kao što je na primjer parking na koji stane mnogo vozila, ali u okviru smanjenja štete on povećava rizik u noćnom i rekreacijskom okruženju.

Smanjenje štete u noćnom životu

U dosadašnjim odjeljcima rada fokus se stavio na najvažnije teorijske koncepte smanjenja štete, a ovaj posvećujem praksi i konkretnim akcijama koje se poduzimaju kako bi se rizici u noćnom životu i ostalim rekreacijskim okruženjima smanjili. Krucijalno je naglasiti kako ne postoji jedan, univerzalan model smanjenja štete zato što su svako okruženje, publika i vrsta zabave drugačiji te ovise o mnogobrojnim čimbenicima kao što su vremenski i lokalni kontekst ili profil posjetitelja. Osvrnut ću se na prakse koje se upražnjavaju u lokalnom kontekstu, točnije, na korake i inicijative koje prakticiraju regionalne udruge koje se bave smanjenjem štete. Koristit će se primjeri dobrih praksi udruge Terre i njihovog ogranka *Tripsitters* iz Rijeke, NGO ReGeneracije iz Beograda te udruge DrogArt iz Ljubljane.

Ono što je za početak važno jest da svatko krene od sebe tj. da pojedinci na osobnoj razini osvijeste kako i male geste mogu pridonijeti zaštiti sebe i drugih od neželjenih posljedica. To se može manifestirati u obliku obzirnosti prema drugima, ljubaznosti i poštivanju ostalih

¹⁰ Vrijeme sretnih sati- Takav koncept označuje određeno vrijeme, najčešće u trajanju od par sati u kojima se pića prodaju po jeftinijim cijenama. To često bude na početku večeri ili događaja kako bi se potaknulo ljude da dođu ranije.

sudionika događaja na koji su došli. NGO ReGeneracija na svojoj internetskoj stranici¹¹ navodi kako se, u slučaju konzumiranja alkohola, bitno držati jedne vrste pića te paziti na unos dovoljne količine vode kako ne bi došlo do dehidracije, mučnine tijekom večeri ili lošeg mamurluka ujutro. Pri konzumaciji alkohola također je nužno paziti na svoju čašu, kako ne bi došlo do *spikinga*¹² tj. kako netko u nju ne bi ubacio neželjene supstance. Sljedeći savjet koji svatko može pratiti je ne miješanje supstanci. Konzumacija bilo koje PAS je sama po sebi već opasna radnja te miješanje može dovesti do neželjenih ishoda. (Vukelić, ReGeneracija). Osim dobrih navika koje svatko pojedinačno može steći, navest ću i pristupe koje organizirano prakticiraju gore navedene udruge kako bi smanjili rizike kod šire javnosti koja sudjeluje u noćnom životu i sličnim okružjima.

Outreach/ terenski rad

Prvi od praktičnih pristupa je *outreach* tj. rad na terenu. U *Priručniku za omladinske i vršnjačke radnike (2022)* autori i autorice detaljno opisuju konkretne radnje vezane za terenski rad. Prije samog odlaska na teren, bitno je proći adekvatnu obuku koja će volontere i volonterke pripremiti na situacije sa kojima se mogu susresti tamo. To između ostalog obuhvaća poznavanje rizika i efekata povezanih uz različite PAS, vještu komunikaciju u klupskom/ festivalskom okružju te smirenost i sposobnost racionalnog donošenja odluka. Nakon edukacije, volonteri su spremni za *outreach*. Dakle, to je praksa u kojoj članovi ili volonteri udruga, najčešće mladi koji su prošli određenu edukaciju za smanjenje štete, izlaze na mjesta održavanja zabave; „Kao što ime ove aktivnosti ukazuje, odvija se/ pruža se na zabavama i festivalima i odnosi se na vršnjačku edukaciju i smanjenje štete povezane sa oblicima ponašanja učestalima u okruženju noćnog života.“ (Kurcević, Jeziorska, Molnar, Gabor Takacs, Smukowska, Sarosi, Karczewska. 2022:29) Autori i autorice također pišu da se takav terenski rad sastoji od više komponenta kao što su; *psyhelp* tj. *psycare*- usluga koja označava prije svega psihološku podršku od strane volontera, a namijenjena je svima koji doživljavaju teška ili pre intenzivna iskustva pod utjecajem supstanci. *Psyhelp* podrazumijeva sigurnu i ugodnu okolinu gdje nema previše buke i trijeznu osobu- *tripsittera* koji će uz razgovor osobi u lošem stanju olakšati povratak u normalu. Nadalje, bitno je da na terenu ima dovoljno volontera kako bi mogli obilaziti prostore festivala ili *partya* – to uključuje opću brigu o posjetiteljima na način da im nude vodu ili, ako nekome zatreba, da ih odvedu do baze/ *psyhelp* punkta. Bitno je da volonteri vode brigu i o vlastitoj dobrobiti te da redovito uzimaju vremena za odmor i ne preopterećuju se. Treća bitna točka kod terenskog rada jest postojanje edukativnog punkta na kojem posjetitelji mogu pronaći materijale vezane za *harm reduction*- to mogu biti edukativni letci, kondomi, lubrikanti, dezinficijens, maramice, čepići za uši, deke, vode/ izotonični napici i drugo. Smanjenje štete podrazumijeva širok spektar materijala koji se na terenu mogu dijeliti, ali ono što će biti dostupno ovisi o lokalnom kontekstu; tako na primjer u Sloveniji zakonska regulativa dopušta *drug checking*.

¹¹ <https://www.regeneracija.org/bezbedanparty/bezbedanparty-sta-je-smanjenje-stete/> , pristupljeno 20.6.2024.

¹² Spiking- čin stavljanja droge u nečije piće kako bi se osoba onesvijestila, bila iznimno umorna ili nesposobna normalno funkcionirati (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/spiking> , pristupljeno 20.6.2024.)

Drug checking- ispitivanje sastava tvari

„Usluga provjere sastava tvari je usluga koja je usmjerena na javno zdravlje i smanjenje štete za članove javnosti, analizom lijekova kako bi se otkrio njihov sadržaj i vraćanjem rezultata svake analize korisnicima usluge s namjerom da se korisniku pomogne smanjiti izloženost riziku bez osuđivanja njihove odluke o konzumiranju droga“¹³(Cunha, Former, Gil Lladanosa, Jones, Karden, Luf, Martins, Paulos, Fabrizio, Schori, Van der Linden, Ventura Vilamala. 2022)

Takva analiza sastava u supstancama bitna je prvenstveno zato što su droge zakonom zabranjene i posljedično se nabavljaju na ulici ili iz drugih nepouzdanih izvora. Zato, one često ne budu ono što bi konzumenti htjeli uzeti, nego budu pomiješane s različitim sredstvima za rezanje što može biti potencijalno opasno. Bez provjere kemijskih tvari nikada ne možemo biti sto posto sigurni u sastav ili jačinu određenih ilegalno kupljenih tvari. ((Dekov, Rupnik, Šašić. 2023:61)

Uz konkretne informacije o sastavu tvari, uz rezultate iz laboratorija, korisnik će dobiti upute kako izbjeći negativne situacije pri korištenju i da li bi uopće trebao koristiti supstancu. (Dekov, Rupnik, Šašić. 2023:60) Ovakav način testiranja PAS jest najpouzdaniji, no može biti nepraktičan u sferi noćnog života. Naime, za *drug checking* potreban je laboratorij ili neki drugi zatvoren prostor te se na rezultate čeka po nekoliko dana. U idealnom svijetu, ovaj način ispitivanja sastava ne bi bio upitan jer bi se pojedinac koji zaista želi nešto konzumirati, na vrijeme pripremio na taj pothvat pa makar čeka/la nekoliko dana da dobije rezultate. Međutim, iz vlastitog poznavanja praksi u noćnom životu, sa sigurnošću mogu tvrditi da nije tako. Bilo da je riječ o klupskom ili festivalskom okruženju, posjetiteljima se često desi da ne znaju hoće li i što konzumirati u izlasku, a pogotovo im se ne da čekati par dana na rezultate testiranja. Srećom, u tom slučaju se može ponuditi alternativna varijanta; reagens testovi. Takvi tester ne prikazuju nam čitav sastav supstance, već će ovisno o vrsti testa, promijeniti boju u skladu s određenom tvari. Funkcioniraju na sljedeći način; „Jednostavni su za korištenje, samo trebate pomiješati mali dio tvari s reagensom i potražiti promjenu boje. Ako je promjena boje ista kao u uputama za tvar koju ste htjeli uzeti onda je vjerojatno imate, ali još uvijek ne znate sa sigurnošću je li kontaminirana.“ (Dekov, Rupnik, Šašić. 2023:61) Iako su nesigurniji po pitanju utvrđivanja kompletnog sastava neke supstance, ovi testovi su praktičniji u kontekstu noćnog života i sličnih okruženja jer su rezultati vidljivi u par minuta te ih se može koristiti bilo gdje.

Udruga Terra je u Hrvatskoj pokrenula postupak za uvođenje *drug checkinga*, no nažalost promjena pravne i zakonske regulative je proces koji može potrajati i par godina. Bez obzira na to, reagens testovi su na našem području potpuno legalni i mogu se koristiti u svrhu prevencije štete. Nama najbliža država koja je uvela laboratorijsko ispitivanje kemijskog sastava tvari jest Slovenija, na inicijativu udruge DrogArt. Na njihovoj web stranici¹⁴ piše sljedeće o njihovim praksama rada ; testiranje je anonimno i besplatno, a namijenjeno je korisnicima droga. Rezultati se čekaju do 7 dana (više ako se radi o još nepoznatoj tvari). Obavlja se kvalitativna

¹³ Cunha, M., Former, E., Gil Lladanosa, C., Jones, G., Karden, A., Luf, A., Martins, D., Paulos, C., Fabrizio, S., Schori, D., Van der Linden, N and Ventura Vilamala, M. (2022). TEDI GUIDELINES: Drug Checking Methodology

¹⁴ <https://www.drogart.org/splosne-informacije/>

analiza u laboratoriju ili detekcija svih psihoaktivnih tvari u uzorku i kvantitativna analiza odnosno utvrđivanje količine najčešće korištenih psihoaktivnih tvari. Stoga, iako smo u Hrvatskoj ograničeni takvim resursima, dostupne su alternativne preventivne mjere koje dopuštaju smanjenje štete među mladima.

Edukacija organizatora i radnika u noćnom životu

Osim zagovornika i aktivista *harm reduction* programa, veliku ulogu u tom procesu imaju i organizatori samih događaja koji čine 'noćni život'. Oni su u ovom kontekstu pružatelji usluga zabave i programa te je od izuzetne važnosti da budu upoznati sa praksama smanjenja štete i njihovom implementacijom u noćni život. Zašto? Zato što su upravo organizatori i ostali radnici u noćnom životu medij između publike i ciljanog događanja koji publika želi obići pa s tim dolazi i odgovornost da oni priušte posjetiteljima najsigurnije i najugodnije moguće okruženje za zabavu/ rekreaciju.

Za početak, bitno je prepoznati da različiti radnici u ovakvim djelatnostima imaju različite zadatke, ali i subjektivnu percepciju ove tematike- što je u redu, sve dok ju se shvaća ozbiljno i pristupa joj se sa poštovanjem. Dakle, prakse edukacije i sličnih aktivnosti trebaju se razlikovati, prije svega, prema ciljanoj publici. Bitno je osmisliti različite module za razgovor s različitim vrstama osoblja (barmeni, zaštitari, menadžeri itd.) o istim temama, jer imaju različite uloge u noćnom životu. Ali, kao i u svim drugim slučajevima, nijedan program obuke nije potpun bez uzimanja perspektive sudionika u obzir- kada je riječ o promicanju ovih usluga, za njih se treba založiti na isti način kao što smo opisali za rad na terenu. . (Dekov, Rupnik, Šašić. 2023:66) To znači da je svaki slučaj sa kojim se volonter ili radnik sretne specifičan te zahtijeva dobre sposobnosti snalaženja u raznim okolnostima. Osim edukacije, primjer dobre prakse jest suradnja između organizatora i udruga koje se bave smanjenjem štete. Gužve su česta pojava na festivalima ili većim zabavama pa je poželjno da bude čim više ljudi koji su obučeni za potencijalne intervencije ili aktivnosti fokusirane na smanjenje rizika. Uz to, putem suradnje organizator daje do znanja posjetiteljima kako mu je stalo do njihove dobrobiti te oni na taj način mogu steći dodatno povjerenje u program ili usluge koje se pružaju.

Testiranje na spolno prenosive bolesti

Ova praksa nije isključivo povezana s noćnim životom, ali može indirektno biti- u svakom slučaju, nije zanemariva. Spolno prenosive bolesti (SPB) također su tema koju ovaj rad nastoji destigmatizirati- prvenstveno zato što je (reproduktivno) zdravlje iznimno bitna komponenta sveukupnog zdravlja čovjeka pa tako i društva. „Iako je većina HIV/AIDS preventivnih aktivnosti usmjerena ka ljudima koji injektiraju droge, seksualnim radnicima i muškarcima koji imaju seks sa muškarcima, relativno nedavno je došlo do promjene pristupa, uz naglasak na važnosti sigurnijih praksi među svim grupama, posebno mladima.“ (Kurcević i sur., 2022:35) S obzirom na to da su mladi skupina pod povećanim rizikom, važno je da im se pristupa

adekvatno. Kao dokaz da je edukacija mladih po pitanju seksualnog odgoja nužna, možemo uzeti rezultate istraživanja *Mladi za mlade da zajedno rade* (2023) u kojem je zaključeno da; „Većina (Hrvatska 96,23%) ispitanika navodi da zna kako se prenose HIV, virusni hepatitis i druge spolno prenosive infekcije, ali znatno manji postotak (Hrvatska 40,57%), zna gdje se može besplatno, dobrovoljno i povjerljivo testirati na HIV, virusne hepatitis i druge spolno prenosive infekcije. Ovakvi rezultati pokazuju da, iako većina ispitanika (misli da) poznaje mehanizme prenošenja spolno prenosivih infekcija, znatno manji postotak njih poznaje dostupne usluge i programe za prevenciju i smanjenje štete u ovom području. Ovakvo stanje je zabrinjavajuće imajući u vidu činjenicu da je ovo jedan od osnovnih elemenata zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja, kao i činjenicu da je velika većina mladih seksualno aktivna.“ (Dekov, Rupnik, Šašić. 2023:44) Potreba za smanjenjem štete u ovom smislu manifestira se na jednak način kao i u poveznici sa drogama- često pojedinci i/ili zajednice nisu dovoljno upoznati sa rizicima i posljedicama pa sukladno tome, ne razmišljaju o istima kad se nađu u potencijalno rizičnim situacijama (kao što je na primjer odnos bez upotrebe kontracepcije). Provedbom programa edukacije, a pogotovo one vršnjačke, postigla bi se veća razina znanja kod mladih te bi se posljedično ta znanja implementirala u svakodnevne prakse. Vršnjačka edukacija i potpora je ovdje nužna zato što omogućava razmjenu informacija i iskustava bez stigme, a opet u ugodnom okruženju. Ovaj praktični pristup od značaja je i za širu javnost, a ne samo za one u zajednici; dostupnost programa prevencije i testiranja na SPB znači veću informiranost o zdravstvenom stanju građana te im, u slučaju zaraze, nudi adekvatnu njegu i liječenje- što onemogućava daljnju zarazu jer se zaraza ne može prenositi ako je nema. „Dovoljno opsežna opskrba iglama i priborom za seksualnu zaštitu također može pridonijeti smanjenju spolno prenosivih bolesti (SPB) i bakterijskih infekcija (Beek i sur., 2001; Kerr i sur., 2005 u Rhodes, Hedrich,2010:207).

Zaključak

Ovim radom nastoji se dati jasan, ali i jednostavan pregled podataka i činjenica koje upućuju na nužnost uvođenja programa smanjenja štete u noćni život, a pogotovo među mladom populacijom. Na temelju toga, jasno je da takav pristup nije dovoljno implementiran u sustav javnog mnijenja, a tome je tako većinski zbog stigme koja se javlja pri samom spomenu na korištenje opojnih sredstava, ali i stigme povezane sa obrascima seksualnog ponašanja. U radu je vidljivo i potvrđeno kako mladi zaista sudjeluju u potencijalno rizičnim ponašanjima koja su povezana sa ovim praksama, ali se također može reći da manjka generalnog obrazovanja koje će im pripomoći da tendencije rizičnog ponašanja sagledaju i obave na način koji će osigurati da ishodi takvih aktivnosti ne budu negativni ili čak pogubni za njihovu dobrobit. Primjeri dobre prakse koji se nastoje uvesti u noćni život u Hrvatskoj i susjednim zemljama pokazuju se efektivnima, ali prema podacima korištenima u ovom radu, vidljivo je kako ima još mjesta za napredak. Smanjenje štete u noćnom životu više je od samog programa ili politike- ono je odraz solidarnosti i razumijevanja prema svima, a pogotovo mladima po pitanju njihovih potreba u domeni noćnog života i rekreacije koja može imati negativne posljedice na njih same ili okolinu. To je nastojanje za izgradnjom sigurnijeg, pravednijeg društva u kojem će svaka osoba (bilo mlada ili stara) imati priliku za kvalitetan život. Konačno, smanjenje štete nije samo metoda ili strategija, već moralni imperativ.

Literatura i izvori

1. Caulkins, J. P., Feichtinger, G., Tragler, G., & Wallner, D. (2010). When in a drug epidemic should the policy objective switch from use reduction to harm reduction?. *European journal of operational research*, 201(1), 308-318.
2. Cunha, M., Former, E., Gil Lladanosa, C., Jones, G., Karden, A., Luf, A., Martins, D., Paulos, C., Fabrizio, S., Schori, D., Van der Linden, N and Ventura Vilamala, M. (2022). TEDI GUIDELINES: Drug Checking Methodology
3. EMCDDA, Odgovor na upotrebu droga i povezane probleme u rekreacijskim kontekstima, Lisabon: EMCDDA, 2012
4. Gordon Jr, R. S. (1983). An operational classification of disease prevention. *Public health reports*, 98(2), 107.
5. Hawk, M., Coulter, R. W., Egan, J. E., Fisk, S., Reuel Friedman, M., Tula, M., & Kinsky, S. (2017). Harm reduction principles for healthcare settings. *Harm reduction journal*, 14, 1-9.
6. Homel, Ross, and Jeff Clark. "The prediction and prevention of violence in pubs and clubs." *Crime prevention studies* 3, no. 1 (1994): 1-46.
7. Inciardi, James A., Lana D. Harrison. *Harm Reduction: National and International Perspectives*, SAGE Publications, Inc., 2000
8. Kurcevič, E., Jeziorska, I., Molnar, I., Gabor Takacs, I., Smukowska, K., Sarosi, P., Karczewska, R. *Manual for youth and peer workers: how to communicate with young people about drugs*. Vilnius, Lithuania; Eurasian Harm Reduction Association (EHRA), 2022.
9. *Principi smanjenja štete* (2020). New York, NY; National Harm Reduction Coalition. , dostupno na: <https://harmreduction.org/about-us/principles-of-harm-reduction/>
10. Rhodes, T., Wagner, K., Strathdee, S.A., Shannon, K., Davidson, P. and Bourgois, P., 2012. Structural violence and structural vulnerability within the risk environment: theoretical and methodological perspectives for a social epidemiology of HIV risk among injection drug users and sex workers (pp. 205-230). Springer Netherlands.
11. Rhodes, T., & Hedrich, D. (2010). *Harm Reduction: Evidence, Impacts, and Challenges*
12. Roeser, S. (Ed.). (2012). *Handbook of risk theory: Epistemology, decision theory, ethics, and social implications of risk* (Vol. 1). Springer Science & Business Media.

13. Vlatko Dekov, Andrej Rupnik, Nina Šašić. Mladi za mlade da zajedno rade: Procjena potreba kada je riječ o mladima u riziku, smanjenju štete i javnim politikama u Hrvatskoj, Sjevernoj Makedoniji i Srbiji. Regionalno izvješće o istraživanju. Beograd, Srbija: NVO Re Generacija, 2023.
14. Vlatko Dekov, Andrej Rupnik, Nina Šašić. Mladi za mlade: Priručnik za sudjelovanje u javnim politikama za organizacije koje rade s mladima koji sudjeluju u noćnom životu i marginaliziranim mladima, Beograd, Srbija: NVO Re Generacija, 2023.
15. Weiss, G., & Copelton, D. (2020). The sociology of health, healing, and illness. Routledge.
16. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/spiking> , pristupljeno 20.6.2024.
17. <https://drogeiovisnosti.gov.hr/ovisnosti-i-vezane-teme/podrucja-suzbijanja-ovisnosti/smanjenje-stete/120> , pristupljeno 23.4.2024.
18. <https://www.drogart.org/splosne-informacije/> , pristupljeno 21.6.2024.
19. <https://www.regeneracija.org/bezbedanparty/bezbedanparty-sta-je-smanjenje-stete/> ,
autorica: Sara Vukelić, pristupljeno 20.6.2024.
- 20.

Sažetak i ključne riječi

Program smanjenja štete (eng. harm reduction) odnosi se na niz strategija, aktivnosti i ideja čija je zajednička svrha minimalizirati štetu i izbjeći rizična ponašanja, posebice kod mladih, a koja se odnose na seksualne aktivnosti te korištenje psihoaktivnih supstanci (PAS). Fokus rada stavljen je na same politike i načine smanjenja štete, s naglaskom na Hrvatsku i susjedne zemlje. *Harm reduction* razvija se jer se u svijetu javlja potreba za djelotvornim načinom

prevencije štete koju uzrokuju rizična ponašanja, a pogotovo u zajednici u kojoj se koriste PAS. Principi kojima se smanjenje štete vodi počivaju na dostojanstvu i poštivanju ljudskih prava te nastoje predlagati programe koji su učinkoviti, realistični i ostvarivi. Na lokalnoj razini vidimo enormnu potrebu za implementacijom *harm reductiona* u noćnom životu, ali vidimo i pomak u radu nevladinih udruga koje se zalažu za promjenu politika po tom pitanju. Pojam noćnog života sumira sve aktivnosti povezane s zabavom, rekreacijom i druženjem, a koje se odvijaju u formi zabava u klubovima/ diskotekama ili na festivalima. Prakse smanjenja štete u noćnom životu nikad nisu identične- univerzalne su te ovise o brojnim faktorima poput mjesta i vremena održavanja događaja ili o socijalnom profilu posjetitelja. Neke od tih aktivnosti jesu: rad na terenu, drug checking, izobrazba organizatora i drugih radnika u noćnom životu te testiranje na spolno prenosive bolesti.

Važno je za napomenuti kako i sam ovaj rad ima ulogu u provođenju programa smanjenja štete kod mladih.

Ključne riječi i pojmovi: smanjenje štete, prevencija, rizik, mladi, noćni život, psihoaktivne supstance,

Summary and keywords

The harm reduction programme refers to a set of strategies, activities and ideas with the common goal of minimising harm and preventing risk behaviours, especially among young people related to sexual activity and psychoactive substance use (PAS). This paper focuses on harm reduction strategies and methods, with an emphasis on Croatia and neighbouring countries. Harm reduction is evolving because there is a growing global need for an effective way to prevent harm caused by risky behaviours, especially in communities where PAS are consumed. The principles of harm reduction are based on dignity and respect for human rights and aim to propose programmes that are effective, realistic and achievable. At the local level, we can see a huge need for harm reduction in the context of nightlife, but we can also see the improvement in the activities of NGOs seeking policy change in this area. The term “nightlife” encompasses all activities related to entertainment, recreation and socializing

in the form of club parties, discos and festivals. Harm reduction practices in nightlife are never identical; they are unique and depend on many factors, such as the location and time of the event or the social profile of the party participants. Some of the activities are: On-site work, drug testing, training of event organizers and other nightlife employees, and testing for sexually transmitted diseases.

It is important to emphasise that this paper also contributes to the implementation of harm reduction programmes in the young population.

Key words: harm reduction, prevention, risk, youth, night life, psychoactive substances